

משך חכמה

פרשת כי תצא, פסקא מט-נו, פסולי חיתון

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מט תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פרשת פסולי חיתון

[מט]

(כג, א) לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו:

מה הפירוש "ולא יגלה כנף אביו"?

(כג, א) ולא יגלה כנף אביו¹. מצאנו (רות ג, ט) ופרשת כנפיך על אמתך, וזה על נישואין שאינו לפי כבודו, ולא מסיבת חשק, אך מגדר רחמנות על אשה עניה לפרוש כנפיו ולהיקרא שמו עליה, כמו שאמר (דברים לב, יא) כנשר יעיר קנו יפרוש כנפיו, להיות לו לאב. ולכן על ענין היעוד, שהוא רק משום מצוה לרחם על דלה שאביה עני, שלכן אמר הכתוב (שמות כא, י) אם אחרת יקח לו שארה כו' לא יגרע, שהגם שעשה זה מצד הרחמים והמצוה, היא כאשתו לכל דבר, וגבי יעוד אמר (שם, פסוק ט) ואם לבנו יעדנה, לכן הוה אמינא דאין בזה משום אשת אביו, וכדאמר קידושין יח, א סלקא דעתך אמינא לא ליבטלו הלכתא מינה, קא משמע לן.

קידושיה, אם כן איך יכול לתת אותה לבנו, אלא הוה אמינא, שכיון שנושאה לשם נישואין לא מצד החשק אלא מתוך רחמנות, הוה אמינא דאינה ממש כאשתו ולכן הבן יכול לייעדה, וראיה לזה, דהרי אמרו בקידושין (יח, א), אמה העבריה אינה יוצאת בכל מה שיוצא עבד עברי בשש ויובל וכו', ומפרש הש"ס דאיירי באמה שיעד אותה והיא אשתו ואינה יוצאת אלא בגט, אבל בלא יעוד יוצאת אמה העבריה בכל מה שיוצא עבד עברי. ומקשה הש"ס פשיטא שאם ייעד אותה שהיא כאשתו לכל דבר ואינה יוצאת אלא בגט, ואמרו בש"ס, דסלקא דעתך אמינא דאף על פי שיעד אותה לא בטלו ממנה דיני אמה העבריה ותצא בשש וביובל. והוא פלא, הא אשתו היא, ואיך הוה אמינא דתצא בלא גט, אלא מוכח דהוה אמינא, שכיון שלא נשאה אלא מצד הרחמנות, אין עליה כל דיני אישות כאשתו ממש.

ועל פי זה יבואר הכתוב כאן, דמלמד, שאם האב נשא אמה העבריה מדין יעוד, הוה אמינא שאם בנו יבוא עליה לא יתחייב כרת, דאין עליה כל דיני אישות כאשת אביו, קא משמע לן הכתוב דאפילו אשה זו שקדשה קידושי יעוד, חייב הבן עליה כרת. וזה נשמע מהלשון "כנף אביו", דבכל מקום פרישת כנפים היא מצד רחמנות, וגם קידושי יעוד הוא מתוך רחמנות, וקא משמע לן שהיא כאשתו לכל דבר, והבן חייב עליה. [והטעם שהבן יכול לייעד את האמה, כיון שהכסף ניתן על תנאי, שאם לא הוא ייעד אותה בנו יעד אותה].

דברים כג, א - ט (א) לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו: ס (ב) לא יבא פצוע דכא וכו' שפכה בקהל ה': ס (ג) לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא לו בקהל ה': ס (ד) לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם: (ה) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שחר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך: (ו) ולא אבה ה' אלהיך לשמע אל בלעם ויהפך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך: (ז) לא תדרש שלמים וטבתם כל ימך לעולם: ס (ח) לא תתעב אדמי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו: (ט) בניס אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה':

פסקאות: מט - נו

¹ [מט] (כג, א) "לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו" ע"כ פשט הכתוב צריך ביאור, מה הכוונה לא יגלה כנף אביו. [ורשי"י מביא דרשת חכמים לרבות יבמתו של אביו, אבל פשוטו של מקרא צריך ביאור]. והנראה בזה, דמצאנו בתורה לשון פרישת כנפים כאשר אדם נושא אשה שלא מסיבת חשק ואינו לפי כבודו אלא מגדר רחמנות, כדכתיב במעשה של רות ובעוז, שביקשה רות מבעוז בלשון זה (רות ג, ט) "ויאמר מי אתך ותאמר אנכי רות אמתך, ופרשת כנפך על אמתך, כי גאל אתה", וכן כתיב בפרשת האזינו (דברים לב, יא) "כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו ישארו על אברתו", דהוא רחמנות של האב על בנו.

ועל פי זה יתיישב מה שיש לדקדק לכאורה, דפרשת יעוד כתוב (שמות כא, י) "אם אחרת יקח לו, שארה כסותה וענתה לא יגרע", ויש לדקדק, מהיכי תיתי שיגרע ממנה חיובי כתובה של שארה כסותה ועונתה, ומטעם זה לא כתבה תורה "לא יגרע" על אשה שניה שנושא, ומדוע דוקא ביעוד כתבה תורה, אבל באמת יעוד הוא מצד הרחמנות, שהאדם נושא את שפחתו שאינה לכבודו, ורק שחם עליה שאביה עני, הוה אמינא דאין עליו חיובי אישות כנושא אשה מתוך חשק, קא משמע לן שאפילו שעושה יעוד מצד הרחמים והמצוה, הרי היא כאשתו לכל דבר.

והנה ביעוד יכול האב לייעד אותה לבנו כדכתיב (שמות כא, ט) "ואם לבנו, ייעדנה כמשפט הבנות יעשה לה", ולכאורה קשה הא קנין יעוד נעשה בכסף

משך חכמה

פרשת כי תצא, פסקא מט-נו, פסולי חיתון

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מט תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

התנ"ך, רק כאן כתוב בה', כמו שכתוב במסורת רבי מאיר הלוי (ערך דכא), לכן דריש דעל הביצה אמר, שהיא דק, ואם כן דאפילו מקצתה, דאילו דק הביצה לגמרי, הוה ליה לאמר דכא על האדם, שהאדם נידון באברי הולדה שלו. ולפי הגירסא שלפנינו הוא מהיקשא דכרות שפכה, שמקצתו גם כן שופך. ולפי גירסת הגר"א מפורש דלא כהאחרונים (פתחי תשובה אבן העזר ו, ס"ק ג) והנודע ביהודה (שו"ת, אבן העזר, קמא, ו) שרצו להכשיר בדק מקצתו⁴.

וכתבה דכה עם ה"א, משמע ללמד שאפילו מקצתה של הביצה, דאם היה עולה על האדם היה לכתוב דכא עם אלף כמו בכל התורה, אבל אז היה משמע שלגמרי נדכו ביצים שלו, שהאדם נידון באברי הולדה שלו. אבל גירסת הספרים שלנו בספרי היא "מנין אף מקצתן, תלמוד לומר [דכא]. וכרות שפכה" פירוש מהיקש של כרות שפכה לפצוע דכה יש ללמוד, שמקצתן גם פסול, דמקצת כרות שפכה גם כן שופך, ואם כן הוא הדין מקצת פצוע דכא. אבל מכל מקום יש הבדל בין גירסא שלנו בספרי לגירסת הגר"א בספרי, דבגירסא שלנו לא מבואר בספרי שדך במקצת ביצה פסול, רק באופן כללי שהאדם הוא מקצתו פצוע דכא, ואפשר לפרש דהיינו כאשר ביצה אחת כולה דכה, אבל לפי גירסת הגר"א על פי המבואר, הרי שאף מקצת ביצה פסול, דלכן כתוב דכה בה"א, ללמד על מקצת ביצה שפסול. והנה בפתחי תשובה (אבן העזר ה, ס"ק ג) מביא הרבה אחרונים שהתירו פצוע דכה בדרך מקצת ביצה אחת, וכן התיר הנודע ביהודה (שו"ת אבן העזר קמא, ו), ומוכח שלא גרסו כגירסת הגר"א, אלא כגירסת ספרים שלנו בספרי, דפסול רק בביצה שלמה ולא מקצתה. [א. ה. ובהגהות נחלת דוד על הנודע ביהודה הקשה עליו וז"ל "ובעיקר הספק של הרב נודע ביהודה אישתמיטתיה דברי הספרי גבי פצוע דכא, דאמר אין לי אלא כולו מקצתו מנין, ת"ל וכרות שפכה, כל שנכרת הגיד הפוסק. ולפי זה, ודאי דגם בדרך פוסל במקצתו, דכיון דמהקישא יליף לה הספרי פצוע מכרות, אם כן גם דך ילפינן מהך הקישא, דהא דך סמוך בקרא לכרות טפי מפצוע" עכ"ל. ולאור המבואר, אין מדברי הספרי קושיא אלא על פי גירסת הגר"א, ולא לפי גירסת הספרים].

⁴ תמצית דבריו: בספרי על פי גירסת הגר"א, דרשו מדכתיב פצוע דכה, דמקצת ביצה גם פסול. והביאור הוא, דבכל התנ"ך פצוע

לכן אמר פה לא יגלה כנף אביו, שלא יגלה ערות האשה המיועדת לאביו, שפירש כנפו עליה. ודו"ק².

[ג]

(כג, ב) לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה':

פצוע דכא במקצת ביצה אחת

(כג, ב) לא יבא פצוע דכה כו'³. מנין אפילו מקצתו, תלמוד לומר דכה. כן הוא בהגהות הגר"א. ונראה דשורש דכא הוא באלף בכל

² תמצית דבריו: פשט הכתוב "ולא יגלה כנף אביו", דבא ללמד, שאם ייעד אביו אמה העבריה, גם היא אסורה לבנו כאשת אביו. דהוה אמינא, שכיון שאביו לא נשאה מצד החשק והרצון, אלא מצד הרחמנות שאביה היה עני, הוה אמינא דאין עליה דין ממש כאשת אביו, קא משמע לן דאשתו היא לכל דבר.

[ג]

³ [ג] (כג, ב) "לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה'" ע"כ. [פירש רש"י "פצוע דכה. שנפצעו או שנדכאו ביצים שלו" עכ"ל]. ואיתא בספרי לפי גירסת הגר"א (פסקא רמז) וז"ל "איזה פצוע דכה, כל שנפצעו הביצים שלו, אפילו אחת מהם. אין לי אלא כולו, מנין אף מקצתו, תלמוד לומר דכה" ע"כ. מבואר, דיליף הספרי מדכתיב "דכה", שאפילו מקצת ביצה נדך גם כן פסול, וצריך ביאור איך משמע מלשון דכה דאפילו מקצת ביצה פסול. ונראה בזה, דבספר מסורת סייג לתורה, מהגאון רבי מאיר בן טודוס הלוי, כתב בשורש דכא, דבכל התנ"ך שורש מילת דכא הוא באל"ף, והאריך להוכיח שהגירסא הנכונה בתורה כאן הוא דכה בה"א.

ועל פי זה יש לפרש כוונת הספרי, שהטעם שכתוב כאן דכה-ה עם ה"א, כיון שהוא עולה על הביצה, וביצה הוא לשון נקבה, שהיא דך, ומתאים לכתוב דכה. אבל אם הדין היה עולה על האדם, היה צריך לכתוב דכ-א, דהיינו דך האדם, ואדם הוא זכר, לכן בכל התנ"ך שדכא עולה על האדם כתוב באל"ף, כגון בישעיהו נז, טו "וְאֵת דָּכָא וְשִׁפְלָא רֹחַ", ובתהלים צ, ג "תִּשָּׁב אֲנֹשׁ עֵד דָּכָא". וזה כונת הספרי, מנין שאפילו מקצת ביצה, ממה שהתורה שינתה

משך חכמה

פרשת כי תצא, פסקא מט-נו, פסולי חיתון

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מט תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[נא]

5 (כג, ג) לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא לו בקהל ה':

ביאור המילה "ממזר". ומחלוקת התנאים מי הוא ממזר

דכא הוא באלף, וכאן הוא בה"א, כי עולה על הביצה שהיא נקבה, ללמד שאפילו מקצתה דכה נפסל, כמבואר בפנים.

[נא]

5 [נא] (כג, ג) "לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא לו בקהל ה'" ע"כ. ז"ל הספרי (פיסקא רמח) "לא יבא ממזר בקהל ה', בין איש בין אשה. לא יבא ממזר, כל שהוא ממזר. איזהו ממזר, כל שאר בשר שהוא בלא יבוא דברי רבי עקיבה, שנאמר לא יקח איש את אשת אביו ולא יבא ממזר בקהל ה', מה אשת אב מיוחדת שהיא שאר בשר שהוא בלא יבוא והולד ממזר, כך כל שאר בשר שהוא בלא יבוא הולד ממזר. שמעון התימני אומר, כל שחייבים עליו כרת בידי שמים הולד ממזר, שנאמר לא יקח איש את אשת אביו ולא יבא ממזר, מה אשת אב מיוחדת שחייבים עליה כרת בידי שמים הולד ממזר, כך כל שחייבים עליו כרת בידי שמים הולד ממזר. רבי יהושע אומר, כל שחייבים עליו מיתת בית דין הולד ממזר, שנאמר לא יקח איש את אשת אביו ולא יבא ממזר, מה אשת אב מיוחדת שחייבים עליה מיתת בית דין והולד ממזר, כך כל שחייבים עליו מיתת בית דין הולד ממזר" ע"כ. בתחלה יש לבאר, איך לומד הספרי דממזר הוא בין איש ובין אשה, הא כתוב בלשון זכר, דמשמע דוקא איש ממזר ולא אשה. ועוד, מה הוא כונת הספרי "לא יבא ממזר, כל שהוא ממזר".

והביאור בזה, דבאילת השחר סימן ד כתב המלבי"ם וז"ל "ויש הרבה שרשים שראשם מ"ם ועיקר שרשם בלעדה, כמו מדנים, מן דין. ממזר. מן זר" עכ"ל, וכוונת המלבי"ם, שדעת רבותינו זכרונם לברכה, שאין שורש של ארבע אותיות, אם כן "ממזר" אינו שורש של ארבע אותיות, אלא השורש הוא "מזר" והמ"ם הוא נוסף, והוא יורה כמו מום-זר.

והביאור בזה הוא, דהנה תכלית הבריאה היא, שהאנשים יביאו המשך לזרעם, כדכתיב בישעיהו (מה, יח) "כִּי כֹה אָמַר ה' בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא

(כג, ג) לא יבא ממזר⁵. בין איש בין אשה, כל שהוא ממזר מום זר, ספרי. הנה נתבאר באילת השחר סימן ד שדעת רבותינו זכרונם לברכה כדעת גדולי הלשון, שאין שורש של ארבע אותיות. לכן ממזר הוא מזר, ומ' הראשי הוא נוסף, אולם יורה כמו מום זר, כי לא לתהו בראה לשבת יצרה (ישעיה מה, יח), והבנים המה מתמימים כונת הבריאה באבותם, לא כן הבא על הערוה, הבן הוא

הַאֲלֹהִים יִצְרֵהוּ הָאָרֶץ וְעֵשָׂה הוּא כוֹנֵנָה, לא תהו בְּרָאָה לְשִׁבְתָּ יִצְרָה אֲנִי ה' וְאֵין עוד", אם כן, הילדים של האדם הם שלמות הבריאה באבות, שלשבת יצרה, וכל זה רק אם הביאו ילדים כשרים, אבל אם בא הערוה והוליד ממנה, הוא מום ליולדתו כמו שאמרו בחגיגה (ט, א) "רבי שמעון בן מנסיא אומר: איזהו מעוות שאינו יכול להתקן - זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר" ע"כ, והטעם שהוא מעוות לא יוכל לתקן, פרש"י בחגיגה (שם) וז"ל "והוליד ממזר - שהביא פסולין בישראל, ויהא זכרון, לפיכך אין עונותיו נמחקין בתשובה" עכ"ל, ומטעם זה הוא מום זר, וכיון שמשמעות לשון ממזר הוא זה, מכאן למדו חז"ל שזה בין איש ובין אשה, וזה כונתם שאמרו "לא יבא ממזר, כל שהוא ממזר" פירוש, מנין שהוא בין איש ובין אשה, כיון שלשון "ממזר" הוא "מום-זר", לכן כל שהוא מום זר הוא ממזר, בין איש ובין אשה.

וכיון שנתבאר שממזר משמעו מום זר, יש לתת טעם למחלוקת התנאים מי נקרא מום זר, והביאור בזה, דבאמת מילת זר מצאנו על אופנים רבים, ובכל מקום הוא מובן לפי ענינו, ועל זה נחלקו כאן מה ההבנה בזר, דרבי עקיבא סובר, שכיון שמכל העריות שכתובות בפרשת אחרי (ויקרא יח) לא כתוב כאן בפרשת ממזר אלא אשת אב, שמע מינא דאין ממזר אלא כל שהוא שאר בשר והוא בלאו דלא יבוא. ואם תאמר, מדוע אומר רבי עקיבא שאפילו בלאו בלבד הוי ממזר, והא על אשת אב חייבים מיתה וכרת, על זה אמרו בגמרא (יבמות מט, א) דסובר רבי עקיבא כרבי יהודה דהכתוב לא יגלה כנף אביו היינו אנוסת אביו, שהוא רק בלאו, ולכן לא כתוב כאן אלא לאו דאשת אביו, לאמר דהוא גרם. [א. ה. בנדרס כתוב "וכן", ונראה שצריך להיות "ולכן". ואין כתב היד על פרשה זו תחת ידין].

ושמעון התימני דאמר כל שחייבים עליו כרת, סובר כרבנן דולא יגלה כנף אביו הוא באשת אחי אביו, שהיא בכרת. וכן מורה, דמסברא דתלוי ממזרות בתפיסת קידושין, ובחייבי כריתות לא תפסי קידושין, יעויין קדושין סז, ב. ורבי יהושע סבר, כאשת אב דהיא מיתת בית דין. ועיין בגמרא היטב.

משך חכמה

פרשת כי תצא, פסקא מט-נו, פסולי חיתון

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מט תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(שם) דולא יגלה כנף אביו (פסוק א) באשת אחי אביו, דבכרת. וכן מורה, דמסברא דתלוי ממזרות בתפיסת קידושין, ובחייבי כריתות לא תפסי קידושין יעויין קדושין סז, ב. ורבי יהושע סבר, כאשת אב דהיא מיתת בית דין. ועיין בגמרא היטב⁶.

[גב]

(כג, ד) לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם:

איך דרשו שעמונית ומואבית מותרות, דלמא עמוני ומואבי כולל נקבות, דדרך הכתוב לכלול כל האומה בלשון זכר

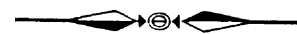
(כג, ד) לא יבא עמוני ומואבי כו⁷. עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית (ספרי, יבמות סט, א ועוד). הביאור, דאם בא על האומה

זכר, משמעו עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית. וראיה לזה דכשכותב בלשון יחיד אינו כולל נקבות, דכתיב (דברים טו, יב) "פי יפְּכֶר לְךָ אֶחִיד הָעֶבְרִי אוֹ הָעֶבְרִיָּה", כיון שמדבר ביחיד מפרט עברי ועבריה, וכאן היה מוכח לרבי יהודה דמדבר על כל פרטי, ולא על האומה העמונית והמואבית, ולכן מדקדק עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית.

והראיה, דהיה קשה לספרי כמה קושיות על פשט הכתוב, מדוע הקדים הכתוב עמון למואב: א. הרי בן הבכירה הוא מואב וכן הצעירה הוא עמון (בראשית יט, לז-לח), והיה ראוי לכתוב מואבי ועמוני. ב. כיון שסיבת החטא הוא מה שעברו דרך ארצם ולא קדמו אותם במים כמבואר בכתוב, אם כן היה ראוי להקדים מואבי לעמוני, שהרי עברו קודם גבול מואב ואחרי כן גבול עמון, כמו שכתוב בדברים (ב, ח-יט). ג. דרך המקראות לכתוב בדרך לא זו אף זו, שדבר שיש בו חידוש בא לבסוף, ונתבאר במבלי"ם ויקרא סימן שיב, והנה בטעם האיסור של עמוני ומואבי יותר ראוי לאסור מואבי מעמוני, דהרי מואב גם שגר עליהם את בלעם מלבד שלא קידם אותם במים, ולכן כתוב בפסוק ואשר שגר עליך בלשון יחיד, כי זה עולה רק על מואב, אם כן בדרך לא זו אף זו היה ראוי קודם כל לכתוב מואבי ולאחר מכן אף עמוני. מכל הקושיות הללו פירש רבי יהודה בספרי [א.ה. בנדפס: פרש"י. ואין ספק שזה טעות סופר, וצ"ל פר"י, דהיינו פירש רבי יהודה, דרבינו בא לפרש הספרי את דברי רבי יהודה], דהא דכתיב לא יבוא עמוני ומואבי לא עולה על הכלל אלא על הפרט, כלומר לא בא הכתוב לומר

מום ליוולדתו ופחיתותו, וכמו שאמרו (חגיגה ט, א) מעות לא יוכל לתקון (קהלת א, טו) זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר ויהא זכרון, לפיכך אין עונותיו נמחקין [לשון רש"י (חגיגה שם)]. ולכן הוא מום זר, ולפיכך בין איש בין אשה בכלל זה. אמנם מלת זר מצאנו על אופנים רבים, ובכל מקום יובן לפי ענינו, וכאן שמדבר מפסולי קהל ופסול ההולדה יובן זר מן הולדה זו, ועל איזה דרך הוא זר, לכן נחלקו רבותינו רבי עקיבא סבר לאו דקורבה, דדבר הלמד מענינו (יבמות מט, א), דמכל העריות שנאסרו בפרשת אחרי כתיב כאן אשת אב (פסוק א). בודאי דזה לגלות דהנולד מזה הוא מום זר ואסור לבא בקהל. ואם תאמר, אשת אב חייבים עליה מיתה וכתר, על זה אמרו בגמרא (שם), דסבר כרבי יהודה דולא יגלה כנף אביו לאנוסת אביו, והוא בלאו. (וכן) [ולכן] לא נשנה כאן רק לאו דאשת אביו לאמר דהוא גרם. ושמעון התימני סבר כרבנן

⁶ תמצית דבריו: אין שורש של ארבע אותיות, אם כן "ממזר" אינו שורש של ארבע אותיות, אלא השורש הוא "מזר", והמ"ם הוא נוסף, והוא יורה כמו מום-זר. שאם מביא ילדים כשרים לעולם הוא שלמות ההורים, שלא תוהו בראה לשבת יצרה, אבל ילד הבא מערוה, הוא פגם תמידי. וזה הכונה מום זר. ונחלקו התנאים מאיזה סוג ערוה נעשה זר, ומחלוקתם תלויה בביאור הפסוק לא יגלה כנף אביו, כמבואר בפנים.

[גב]

⁷ [גב] (כג, ד) "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם" ע"כ, וז"ל הספרי (פיסקא רמט) "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', בזכרים הכתוב מדבר ולא בנקיבות, עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית דברי רבי יהודה". ע"כ ויש לדקדק, איך דרש רבי יהודה מהכתוב עמוני, ולא עמונית. ומהכתוב מואבי, ולא מואבית, הרי דרך התורה לכתוב בלשון זכר וכולל גם את הנקבות, כשם שמצרי אסורים גם נקבות (יבמות עו, ב) אע"פ שכתוב בתורה בלשון זכר (פסוק ח) "לא תתעב מִצְרִי כִּי גֵר הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם", הוא הדין עמוני ומואבי, דלמא נקבות נמי בכלל איסור. אבל הביאור בזה הוא, דאם בא לאסור אומה כמו במצרי, אז כולל גם נקבות אפילו שכתוב בלשון זכר, אבל אם בא על היחיד בפרט, אז אם כתוב בלשון

משך חכמה

פרשת כי תצא, פסקא מט-נו, פסולי חיתון

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מט תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ויקחו להם נשים מואביות) רבי בון אמר, אילו הוינא תמן כד אתקיימא הלכה מואבי ולא מואבית, פליגנא עליו, ואמינא, מואבית ולא מואבי. ומה מאי דכתיב בהו (במדבר כה, א ב) ויחל העם לזנות אל בנות מואב ותקראנה לעם כו' וכתוב (שם לא, טז) הן הנה היו לבני ישראל כו' וגוברין אסירי ואינון שריין כו' ועוד כתיב באורייתא תרי טעמי על דבר כו' ואשר לא קדמו עיקרא דמילתא גוברין הוי, עכ"ל, הרי מורה לפי זה, לא יבא עמוני זכר ונקבה מותרת, ולא עוד, ומואבי גם כן ולא מואבית, דוקא זכר אסור ולא נקבה, הגם דהיה ראוי להיות להיפוך. וזה הוכחה ברורה דלפי זה קאי בדרך לא זו אף זו. ורבי שמעון (בספרי שם) מדייק מדכתיב החטא שלא קדמו אתכם בלחם ובמים, ולא זכר החטא שהן החטא לבני ישראל בזנות בשטים, על כרחך משום דמואבי ולא מואבית, וזכר החטא ששייך באנשים לא בנשים כמבואר במדרש הנעלם הנראה לעיל, וביבמות דף עו, ב. עיין שם, ותבין מה שאמרנו בשני הפסקות הללו⁸.

ואשר שכר עליך בלעם, וטעם זה עיקרו רק באנשים" עכ"ל. לפי זה באמת הפרשה כתובה בדרך לא זו אף זו על היתר הנקבות, דלא יבוא עמוני זכר ונקבה מותרת, ולא עוד, אלא אפילו במואבי רק זכר אסור ומואבית מותרת.

ועל פי זה יתבאר דברי חכמים בספרי, דהוא רבי שמעון, כדאיאת ביכמות עו, ב, דאמר בספרי על דברי רבי יהודה הנ"ל "וחכמים אומרים על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, מי דרכו לקדם אנשים ולא נשים", דיש לדקדק, כיון דלא דרשו חכמים מואבי ולא מואבית, איך ממעטים נשים מהטעם שלא קדמו כו' דדרך אנשים לקדם ולא נשים, דלמא נלמד בקל וחומר, דהם החטא את ישראל. אבל לפי דברי מדרש הנעלם אתי שפיר, דכיון שלא אמרה תורה אלא החטא ששייך באנשים ולא בנשים, בא הכתוב ללמד דנשים היו אנוסות ולכן לא נאסרות, ולכן כתבה תורה רק טעם ששייך באנשים.

⁸ תמצית דבריו: יש לדקדק, איך דרשו שעמונית ומואבית מותרות, דלמא עמוני ומואבי כולל נקבות, דדרך הכתוב לכלול כל האומה בלשון זכר. הביאור בזה, דהיה צריך להקדים מואב לעמון, כיון שמואב מהבכירה ועמון מהצעירה, וקודם עברו בגבול מואב, וגם מואב שכר את בלעם, אלא ש"מ דמדבר על היחיד, לכן דורשין, ולא עמונית ולא מואבית.

בכללה, אז אין שולל נקבות, אבל אם בא על היחיד בפרט, אז עמוני ולא עמונית, כמו שכתוב (דברים טו, יב) העברי או העבריה, וכאן מוכח דמדבר על כל פרטי, ובדיוק, עמוני ולא עמונית, דלמה הקדים כאן עמון למואב, הלא בן הבכירה הוא מואב ובן הצעירה עמון (בראשית יט, לז-לח), והיה ראוי לכתוב מואבי ועמוני. וכן סיבת החטא מה שעברו דרך ארצם, הלא עברו קודם גבול מואב ואחרי כן עברו גבול עמון, וכמו שכתוב בדברים (ב, ח-יט) יעויין שם, ודרך המקראות לכתוב בדרך לא זו אף זו, דהיינו שהדבר שיש בו חידוש יבא לבסוף, וכבר נתבאר זה בויקרא סימן שיב באורך. ומואבי ראוי לאיסור יותר מפני שהוא שכר את בלעם, ולכן כתיב ואשר שכר בלשון יחיד רק על מואב, הוה ליה למכתב לא יבא מואבי ואף עמוני. לכן (פרש"י) [פר"י] דקאי על כל פרט, ועמוני ולא עמונית. ובמואב מצד הסברא ראוי לאסור גם הנקבות, מפני שהן החטא את ישראל בשטים (במדבר לא, טז), וכמו שאמרו במדרש רות הנעלם (זהר חדש דף לה סימן קמו ד"ה

שהאומה העמונית והאומה המואבית לא יבואו בקהל, אלא היחיד העמוני והיחיד המואבי לא יבוא בקהל, וכיון שלא מדבר מהאומה לא קשה מדוע הקדים עמוני היחיד למואבי היחיד, דכל הקושיות הן על האומה ולא על היחיד.

ואם תאמר מכל מקום יש להקדים למואבי דבא מאומה שיותר מסתבר לאסור מהבא מהאומה העמונית, יש לומר, דהנה במואב מצד הסברא ראוי לאסור גם את הנקבות מפני שהן החטא את ישראל (במדבר לא, טז), וכמו שאמרו במדרש הנעלם (זהר חדש כרך ב, מגילת רות דף לא עמוד א), וזה תוכן דבריו בתרגום ללשון הקודש: "רבי אבין אמר אם הייתי נמצא שם כאשר העמידו את ההלכה של מואבי ולא מואבית הייתי חולק עליהם, ואומר מואבית ולא מואבי, ומה הן, שכתוב בס' ויחל העם לזנות אל בנות מואב ותקראנה לעם לזבחי אלוהיהן, וכתוב הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם ותהי המגפה בעדת ה', הם גורמין כל כך, וגברים אסורים והם מותרים. ומיד חזרתי בי, כיון שמשה ואלעזר קבלו אותם, כדכתיב אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם, מאי טעמא, דבאונס עמדו בנות מואב באותו מעשה, כדאמר רב חלקיה אמר רבי אסיא בן גוריון האנשים באין ומביאין אותן בעל כורחן, ומי שלא קבלה לזנות היו הורגין אותה עד שנמצאו המואביות כולן באו באונס, ולכן רק האנשים אסורים ולא הנשים, ועוד שכתוב בתורה שני טעמים, על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים,

משך חכמה

פרשת כי תצא, פסקא מט-נו, פסולי חיתון

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מט תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ב, טז), ואיך אומר בצאתכם ממצרים. לכן אמר כי הוא מספר גודל העוול, אשר בשעה שהייתם צריכים ללחם ומים בדרך שאינכם במנוחה בארץ, ובצאתכם ממצרים שהיא היתה גדולה באומות, הושפלה על ידיכם ונגאלתם בזרוע נטויה ובמורא גדול אשר נפל פחדכם על כל העמים, ובכל זאת לא הקדימו אתכם בלחם ובמים, ואשר שכר עליך בלעם כו' הרי דבר לבלעם, פירוש דעל דבר קאי אתרווייהו על דבר אשר לא קדמו, ועל דבר אשר שכר עליך את בלעם, ולכן אתי שפיר על דבר מלשון דבור, והוא העצה אשר שכר את בלעם, שהעצה להחטיאם היה מבלעם ככתוב (במדבר לא, טז) הן הנה היו בדבר בלעם¹⁰.

בדרך, ומספר גודל העוול אשר בשעה שהייתם צריכים ללחם ומים בדרך, שאתם לא במנוחה בארץ, אף על פי כן לא קדמו אתכם בלחם ומים ולא ריחמו עליכם. וזה שכתוב "בצאתכם ממצרים", אין הכונה שלא קדמו כשיצאו ממצרים, אלא בא ללמד גודל העוול, שאפילו כשיצאתם ממצרים, שהיא היתה גדולה באומות והושפלה על ידיכם ונגאלתם בזרוע נטויה ובמורא גדול אשר נפל פחדכם על כל העמים, ובכל זאת עמון ומואב לא פחדו ולא קדמו אתכם בלחם ומים לאחר ארבעים שנה שיצאתם ממצרים. ואשר שכר עליך בלעם כו', כאן רומז לשון דבר שהוא לשון דיבור, והוא העצה אשר שכר את בלעם, שהעצה להחטיאם היה מבלעם ככתוב (במדבר לא, טז) הן הנה היו בדבר בלעם. [א. ה. אבל לא זכיתי להבין, מה ענין פירוש רבינו על בצאתכם ממצרים, למה שהקשה על לשון דיבור, דלכאורה הוא פירוש בפני עצמו ואינו מקשה אחת, ואין דרכו של רבינו בזה. וצ"ע].

¹⁰ תמצית דבריו: בכל מקום שכתוב על דבר, מפרשים חז"ל שהוא גם מלשון דיבור ממש, לכן פירשו כאן שהכונה היא על העצה שנתן בלעם להחטיא את ישראל. ומה שכתוב בצאתכם ממצרים, אע"פ שזה שלא קדמו כו' היה ארבעים שנה לאחר מכן, מבואר בפנים.

[נד]

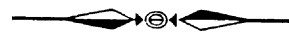

[נג]

(כג, ה) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך:

מה הוא לשון "על דבר"

(כג, ה) על דבר כו'.⁹ על העצה (ספרי פסקא רנ). נתבאר כמה פעמים (עיינן פסקא לו) כי חכמינו זכרונם לברכה בכל מקום ביארו לשרשו, שהוא מורה על הדיבור. גם מה שאמר בדרך בצאתכם ממצרים, פשטיות המקרא תמוה, דהא מה שבני עמון לא קדמו אותם, היה כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות (דברים

[נג]

⁹ [נג] (כג, ה) "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך" ע"כ. איתא בספרי (פסקא רנ) וז"ל "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים. כשהוא אומר על דבר, אף על העצה, וכן הוא אומר (מיכה ו, ה) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב" ע"כ. ויש לדקדק, מניין למדו חז"ל שהפסוק מרמז על מה שיעץ להם בלעם להחטיא את ישראל.

ונראה בזה, דהנה כבר מבואר לעיל בפסקא לו באריכות, שבכל מקום שכתוב בתורה "על דבר" מפרשים רבותינו ז"ל את המילה לשורשו של דיבור. והיה קשה לספרי לשון הכתוב: א. מה הוא לשון "על דבר" לענין שלא קדמו אותם בלחם ומים. ב. לשון הכתוב בצאתכם ממצרים תמוה, דהרי כשיצאו ממצרים לא עברו בגבול עמון ומואב אלא לאחר ארבעים שנה במדבר שמתו כל דור המדבר, כדכתיב בקרא (דברים ב, טז – יט) "ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב העם: (יז) וידבר ה' אלי לאמר: (יח) אתה עבר היום את גבול מואב את ער: (יט) וקרבת מול בני עמון אל תצרים ואל תתגר בם כי לא אתן מארץ בני עמון לך ירשה כי לבני לוי נתתיק ירשה", אם כן איך כתוב כאן שהוא ביציאת מצרים.

לכן ביאר חז"ל, ד"דבר" עולה על דיבור של בלעם, ומה שכתוב בצאתכם ממצרים, כך ביאור הכתוב, בתחלה אומר שלא קדמו אתכם בלחם ובמים

משך חכמה

פרשת כי תצא, פסקא מט-נו, פסולי חיתון

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מט תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[נד]

(כג, ז) לא תדרש שלמם וטבתם כל ימך לעולם:

מדוע הוזה אמינא שנדרוש בשלומם, דצריך כתוב לאסור

(כג, ז) לא תדרוש שלומם וטבתם וכו'.¹¹ מכלל שנאמר עמך ישב בקרבך (כג, יז), יכול אף זה כו' רש"י. המושכל, דגר תושב מצוה לקרבו ולהושיבו באחד שעריך ולהחיותו, שאם יראה מעלות עם ה' ידבק בהם, ויתן לבבו להתגייר [יעויין תוספות עבודה זרה דף כ, א ד"ה להקדים לא צריך קרא]. אבל עמון ומואב

¹¹ [נד] (כג, ז) "לא תדרש שלמם וטבתם כל ימך לעולם" ע"כ. יש לדקדק, מהיכי תיתי שתדרוש בשלומם, שצריך קרא ללמד שלא תדרוש בשלומם, ולכן פירש רש"י וז"ל "לא תדרוש שלומם. מכלל שנאמר (פסוק יז) עמך ישב בקרבך, יכול אף זה כן, תלמוד לומר לא תדרוש שלומם" עכ"ל. פירוש, דכיון דכתיב "(טז) לא תסגיר עבד אֶל אֲדֹנָיו אֲשֶׁר יִצְלָל אֶלֶיךָ מֵעַם אֲדֹנָיו: (יז) עִמָּךְ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בְּמִקְוֵם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ בְּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנוּ" הוזה אמינא, דגם עמוני ומאבי ישב עמך בקרבך, ונדרוש בשלומם וטובותם, קא משמע לן קרא דלא תדרוש שלומם וטובותם לעולם.

אבל צריך טעם כיון דעמוני ומואבי אינם משבעה אומות שלא תחיה כל נשמה בארץ ישראל, אם כן מדוע באמת אסרה תורה שישב בקרבך, מאי שנא עמוני ומאבי משאר גר תושב שמצוה שישב בקרבך, כדכתיב בקרא עמך ישב ואיירי בגר תושב.

אבל הביאור בזה, דיש לדעת, מה הטעם שיש מצוה להושיב גר תושב בקרבך, והרי הוא גוי, אלא שמנע עצמו מעבודה זרה בלבד, ומדוע יש מצוה להחיותו ולהושיבו באחד שעריך. אבל הטעם הוא, שאם ישב עם ישראל ויראה מעלות עם ה' ידבק בהם, ויתן לבבו להתגייר דיש ענין גדול לקרבו להתגייר, כמו שכתבו התוס' בעבודה זרה (כ, א) דאם לא כתבה תורה שמצוה לתת לגר נבלה, הוזה אמינא דאין לתת לו, כדי שיתן לב להתגייר לגמרי.

ולפי זה מובן מדוע עמון ומואב אסרה תורה שיגורו בקרבך, דאפילו אם יתגיירו אסורים לבוא בקהל, לפיכך לא יתנו לב להתגייר, וביותר למאן דאמר קהל גרים איקרי קהל, כלומר דגם גר נקרא קהל ה', ואסור לישא פסולי קהל כמו ממזר או עמוני, אם כן עמוני שהתגייר לא רק שאסור לישא ישראלית, אלא אפילו עמונית שהתגיירה אינו יכול לישא, דהעמונית היא בכלל קהל ה', דלא כעמוני, דהא דרשין עמוני ולא עמונית, ולמאן דאמר

שכשמתגיירים אסורים לבא בקהל, לא יתנו לבם להתגייר, ובפרט למאן דאמר (יבמות נו, א) דקהל גרים נמי קהל הוא, אם כן לא יכול לישא עמונית שנתגיירה, דהיא כשאר גרים, שעמוני ולא עמונית, לכן אסור לקבל גר תושב מאתם ולהושיבו בקהל. ובזמן שאין כל יושביה עליה, דאז אין היובל נוהג, אסור להושיב גר תושב בארץ ישראל, שמא ירבו הגרים, מישראל תושבי המדינה, ושלא כהראב"ד בהשגות פרק יד (הלכה ח) מאיסורי ביאה. ועיין בפרק י' (הלכה ו) מהלכות עבודה זרה ובכסף משנה שם. ודו"ק¹².

דקהל גרים איקרי קהל (יבמות נו, א), אם כן העמונית אסורה להנשא לעמוני, דהיא קהל ה', אם כן אין לו תקנה כלל ולא יתגייר, וכיון שלא יתנו לב להתגייר עדיף שלא ישבו עמהם.

ועל פי זה, דהיכא דחוששין שלא יתן לב להתגייר אין להושיב גר תושב בינינו, יש לתת טעם למה שפסק הרמב"ם (איסורי ביאה יד, ח) דאסור להושיב גר תושב בארץ ישראל אם אין היובל נוהג, ולא נתן טעם להלכה זו, ודלא כהראב"ד שלא מחלק בזה. אבל לאור המבואר אתי שפיר, דכשאין היובל נוהג, היינו שאין כל יושביה יושבים בארץ ישראל, יש לחשוש שירבו הגרים על ישראל תושבי המדינה, ולא יתנו לב להתגייר, דכאשר הגרים הם הרוב, אין נותנים לב להדמות לישראל, לכן אסור להושיב גר תושב בארץ ישראל רק כאשר כל יושבי ישראל עליה, דאז אין לחשוש שירבו הגרים על ישראל ויתנו לב להתגייר. והכסף משנה בהלכות עבודה זרה פרק י' הלכה ו נדחק בטעם הלכה זו. ולאור המבואר אתי שפיר.

[א.ה. ודע דבספרי מבואר דלא כרש"י, וז"ל (פיסקא רנא) "לא תדרוש שלומם וטובתם, מכלל שנאמר (דברים כ, י) כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום, יכול אף כאן כן תלמוד לומר לא תדרוש שלומם" ע"כ, ולפי הספרי בעמון ומואב אין לדרוש לשלום אלא יש להלחם בהם ולהורגם. ובאמת הוא פלא גדול דכתיב (דברים ב, ט) "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אֵל תֵּצֵר אֶת מוֹאָב וְאֶת תַּגְמָר בֶּם מִלְחָמָה כִּי לֹא אֶתֵּן לָךְ מֵאֲרָצוֹ יִרְשָׁה כִּי לִבְנֵי לֹוֹט נִתְּנָה אֶת עַר יִרְשָׁה" אם כן אסור להלחם בהם, ואיך אמרו שלא ידרוש בשלומם, ועיין בזה מה שכתב הרמב"ם כאן, ובעמק הנצי"ב, ואין כאן המקום להאריך בזה. רק להעיר שרש"י שינה מהספרי, או שכך גרס בספרי, או שהיה בידו מדרש אחר. ועיין רמב"ם מלכים ו, ו שהביא להלכה את הספרי ועיין בנושאי כליון].

¹² תמצית דבריו: יש לדקדק, מהיכי תיתי שנדרוש בשלומם,

משך חכמה

פרשת כי תצא, פסקא מט-נו, פסולי חיתון

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מט תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ממלכים השמיט זה, ופירש בפירוש המשנה בהקדמה דזה היה מהוראת שעה שנביא יכול להתיר לפי שעה. וכפי הנראה מספרי (פסקא רנא)¹⁴.

[נו]

(כג, ט) בְּנִים אֲשֶׁר יוֹלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֵא לָהֶם בְּקֶהֱל ה':

ביאור מחלוקת רבי שמעון וחכמים אם נקבות מותרות

דנביא מבטל מצוה להוראת שעה, וז"ל "וכמו שעשה אלישע בצוותא לישראל במלחמת מואב לכרות עצי פרי, והוא אמרו וכל עץ טוב תפילו, וכבר הזהיר ה' על כך באמרו לא תשחית את עצה לנדוד עליו גרזן, ולו שאלו את אלישע האם בטלה מצוה זו, ומותר לנו להבא לכרות עצי פרי כשנצור על עיר, היה אומר שאסור לעשות כן, אבל נעשה זאת עכשיו" עכ"ל, וטעם הרמב"ם הוא מהספרי (פיסקא רנא) וז"ל "וטובתם, מכלל שנאמר (כג יז) בטוב לו לא תוננו יכול אף כאן כן תלמוד לומר וטובתם. כל ימך לעולם, ולעולמי עולמים" ע"כ, הנה הספרי מפרש הכתוב וטובתם, היינו דבגר תושב מצוה לדרוש בטובתו דכתיב (שם) "עֲמָךְ יֵשֵׁב בְּקֶרְבְּךָ בְּמִקְוֶם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנוּ" ע"כ, וקא משמע לן קרא, דבמואב אינו מצווה לדרוש בטובתם, [עיי' לעיל פסקא נד דרש"י מפרש גם על שלומם כן] מוכח, דהספרי אינו מפרש דעולה על עצי מאכל של מואב, ואם היה מצוה להשחית עצי מאכל של מואב לא היה צריך הספרי לפרש פירוש אחר, שמע מינא, דמה שאמר אלישע היה הוראת שעה בלבד.

¹⁴ תמצית דבריו: יש לדקדק, מדוע הוה אמינא שנדרוש בטובותם, דצריך כתוב לאסור. ולפי מדרש רבה, דעצי מאכל של מואב מותר לכרות, כונת הכתוב על עצי המאכל, שלא תדרוש בטובותם ומותר לכרות. אבל הרמב"ם פוסק, שאפילו עצי מאכל של מואב אסור לכרות, וזה על פי הספרי שמפרש, דלא תדרוש בטובותם, היינו לא כמו שאתה דורש בטובת גר תושב.

[נו]

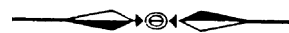
[נה - המשך]

(כג, ז) לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלָמִים וְטָבָתָם כָּל יְמֶיךָ לְעוֹלָם:

מדוע הוה אמינא שנדרוש בטובתם, דצריך כתוב לאסור

(כג, ז) והנה¹³ במדרש פרשת פנחס (במדבר רבה כא, ז) דרש מהך קרא על אילנות מאכל שמותר לקוצצן, וסבר שאלישע הורה הלכה שמותר, וזה וטובתם אילנות טובות. אמנם רבינו בפרק ו'

שצריך כתוב לאסור, אלא שבא הכתוב לומר, שאע"פ שגר תושב יושב עמך, מכל מקום, עמוני ומואבי לא ישבו בקרבך. והטעם שאסור לעמוני ומואבי לשבת בקרבך ולסתם גר תושב מותר, כיון שעמוני ומואבי שאסור בקהל, לא יתן לב להתגייר, מה שאין כן סתם גר תושב יתן לבו להתגייר. ומטעם זה, בזמן שאין היובל נוהג, אסור להושיב גר תושב בארץ ישראל, שמא ירבו הגרים על תושבי ישראל, ולא יתנו לב להתגייר.

[נה - המשך]

¹³ [נה - המשך] (כג, ז) "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלָמִים וְטָבָתָם כָּל יְמֶיךָ לְעוֹלָם" ע"כ. ויש לדקדק, מדוע הוה אמינא שנדרוש בטובתם, דצריך כתוב לאסור. ועל פי המובא במדבר רבה (פנחס כא, ו) יש ליישב, דאיתא התם שאלישע הנביא אמר, שאף על פי שאסרה תורה להשחית עץ מאכל, כדכתיב (דברים כ, יט) "יֵט" (יט) כִּי תִצְוֹר אֶל עִיר יָמִים רַבִּים לְהַלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְּסָהּ לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לְגִדּוֹחַ עָלֶיהָ גִּרְזָן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֵתוּ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאֵדָם עֵץ הַשְׁדָּה לְבֹא מִפְּנֵיךָ בְּפָצוֹר", מכל מקום, שיש להשחית למואב את עצי הפרי נא. ה. עיי' בהערה סוף פסקא נד, וסובר המדרש שאלישע הורה הלכה לדורות. ולפי זה יש ליישב, דזה כונת הכתוב לא תדרוש בשלומם, דהוה אמינא דאסור להשחית עץ מאכל שלהם, לכן כתוב שמותר, דלא תדרוש בטובותם. וכך פירוש הכתוב "לא תדרוש כו' טובותם", היינו על אילנות מאכל שמותר לקוצצן.

אבל באמת הרמב"ם בהלכות מלכים פרק ו' השמיט הלכה זו דמותר לכרות עצי פרי של מואב, והטעם ביאר בהקדמה לפירוש המשנה, שכתב בהא

משך חכמה

פרשת כי תצא, פסקא מט-נו, פסולי חיתון

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מט תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פסקא רנג. יבמות עו, ב). הנה שם בנים תלוי, אם הוא מגביל נגד אבות, אז אינו שולל בנות, ואם הוא בדיוק, אז שולל בנות. וזהו

בקהל ה' היינו דור שלישי מאותם מצרים שהיו בימי משה, דהיינו שאפילו שלא התגיירו כלל מאותם שהיו בימי משה, אם דור שלישי מהם יתגייר, מיד הוא מותר בקהל, לכן כתוב בנים אשר יולדו להם, ללמד דמצרי שלא התגייר אין נחשב לדור ראשון. ואם תאמר, אם כן קשה, מנא לן לחכמים דבנים אינו דוקא בנים, והרי הכתוב אינו מיותר, יש לומר דכונת חכמים לומר, שכיון דבא הכתוב ללמד על דור שלישי מהאבות, אם כן מוכח דבנים אינו בא לדקדק דוקא בנים ולא בנות, אלא גם בנות דהיינו ולדות של האבות, שהרי הדור הראשון של המצרים שנאסרו בימי משה בודאי היו אסורות גם הנקבות גם לפי רבי שמעון, שהרי רק "בנים" יש למעט בנות, אבל הדור הראשון שנאסר עליהם לא נאמר בנים שנבוא למעט בנות, לכן כשם שהדור הראשון נאסרו זכרים ונקבות, גם דור שלישי נאסר נקבות גם כן, כיון ששם בנים מגביל אל האבות, שהרי מה שכתוב "להם" פירשו בגמרא (שם, עז, א) שבא ללמד שהראשון שהתגייר נחשב ראשון, דהיינו שתמנה מהם מהדור הראשון שיתגייר, אם כן בנים שיוולדו להם, הוא מגביל לאבות, לכן הוא כולל גם בנות, ומיושב דקדוק ב.

ועכשיו יותר מבואר מדוע רבי שמעון הוכרח לקל וחומר ולא למדו מפשט הכתוב, דשיטת חכמים ברורה מאוד, ומיושב דקדוק ג. ומה שאמרו חכמים לרבי שמעון בספרי שיש תשובה לקל וחומר, התשובה מבוארת בגמרא יבמות (עז, ב) שהתשובה היא מעריות, שלא אסור בהם רק שלושה דורות בת בנו, ואסור גם נקבות, דבת בתו כבת בנו, ומקשה הש"ס מה להנך שכן כרת, ועיין שם דיליף במה הצד, ואין כאן מקום להאריך. ומיושב דקדוק ד'. ואמרו עוד בספרי (שם) וז"ל "דור שלישי. יכול ראשון ושני מותר, ושלישי יהא אסור, תלמוד לומר דור שלישי יבא להם בקהל ה', אמור מעתה, ראשון ושני אסור, ושלישי מותר". ע"כ. ויש לדקדק, איך הוה אמינא דשלישי יהיה אסור, והרי כתוב דור שלישי יבא להם בקהל ה'. אבל הביאור בזה, דהוה אמינא, דפשט הכתוב הוא, שבנים של דור שלישי יבוא בקהל ה' והיינו דור רביעי מהאבות, ואם כן אסר הכתוב דור שלישי ולא אסר דור ראשון ושני, ועל זה דרשו, דכיון דכתיב כפל לשון, דור שלישי וכתוב בנים אשר יולדו להם, להורות שראשון ושני אסור ושלישי מותר.

וכן הוא בגמרא יבמות (עז, א) וז"ל "ת"ר: אם נאמר בנים, למה נאמר דורות, ואם נאמר דורות למה נאמר בנים. אם נאמר בנים ולא נאמר דורות, הייתי אומר: בן ראשון ושני אסור, שלישי מותר, לכך נאמר דורות. ואם

(כג, ט) בנים אשר יולדו להם וכו' ¹⁵. בנים ולא בנות דברי רבי שמעון, וחכמים אומרים אשר יולדו להם לרבות הבנות (ספרי

¹⁵ [נו] "כג, ח-ט) (ח) לא תתעב אדם כי אחיו הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו: (ט) בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה' ע"כ. זה לשון הספרי (פיסקא רנג) "בנים, בנים ולא בנות דברי רבי שמעון, וחכמים אומרים אשר יולדו להם לרבות את הבנות. אמר רבי שמעון קל וחומר הדברים, ומה אם במקום שאסר זכרים איסור עולם התיר את הנקבות מיד, מקום שלא אסר את הזכרים אלא עד שלשה דורות, אינו דין שנתיר את הנקבות מיד, אמרו לו אם הלכה נקבל, ואם לדין יש תשובה, אמר להם לא, כי הלכה אני אומר, והכתוב מסייעני בנים ולא בנות" ע"כ. ומובא הספרי במתני' דיבמות (עו, ב). הנה נחלקו חכמים ורבי שמעון, האם בנות אדומי ומצרי מותרות בקהל, לפי חכמים מותרות בקהל, ולפי רבי שמעון גם בנות אדומי ומצרי אסורות עד דור שלישי. ויש לדקדק: א. כיון דכתיב בפירוש בנים, מוכח בקרא דבנים ולא בנות, ואיך מרבים חכמים בנות כנגד משמעות פשט לשון הכתוב, על כורחך הריבוי בא ללמד על ענין אחר ולא לרבות בנות. ב. לחכמים, מדוע כתוב "בנים אשר יולדו להם", כל זה נראה מיותר, די לכתוב דור שלישי יבוא להם, דמשמעו הוא שדור שלישי בין בנים ובין בנות מותר. ג. מדוע דן רבי שמעון קל וחומר לאסור בנות, והא פשוטו של מקרא הוא בנים ולא בנות. ד. מה הוא התשובה של חכמים נגד הקל וחומר של רבי שמעון, והרי הוא קל וחומר טוב, שאם מואב ועמון שאסר את הזכרים לעולם, התיר את הנקבות, מצרים שקל יותר, שהתיר דור שלישי אינו דין שנתיר את הנקבות.

והביאור בכל זה, דשם "בנים" יש לו שתי משמעויות בלשון הקודש, אם הוא בא לומר כנגד האבות, דהיינו שעיקר הכונה הדורות שמהאבות, כלשון אבות ובנים, אז בנים אינו ממעט בנות, דבא לומר תולדות של האבות, וקורא לתולדות בנים שהם עיקר התולדות, אבל לא ממעט בנות, אבל אם הוא בא בדיוק לומר בנים ממש, אז ממעט בנים ולא בנות, וזה מחלוקת רבי שמעון ורבנן, דרבי שמעון סובר שבנים ממעט בנות, ואין עיקר הכונה תולדות של האבות, אלא הכונה היא בנים ולא בנות, אבל בנות מותרות מיד שנתגיירו, וחכמים סוברים דאשר יולדו להם לרבות גם בנות, ולפי זה בנים בא לומר תולדות של האבות, ולא בא למעט בנות, ומיושב דקדוק א.

אלא שעוד צריך ביאור לפי חכמים דבנים הוא גם בנות, מדוע כתוב "בנים אשר יולדו להם", ופירשו רבותינו זכרונם לברכה ביבמות (עו, ח), דאם לא היה כתוב "בנים אשר יולדו להם", הוה אמינא דהא דכתיב דור שלישי יבוא

משך חכמה

פרשת כי תצא, פסקא מט-נו, פסולי חיתון

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' מט תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מגביל אל האבות, ולהם הוא כמו להם הדור השלישי, והוא שאמרו (יבמות, שם) מהם מנה, ורבי שמעון דן קל וחומר מעמוני ומואבי שאיסורן איסור עולם, ואפילו הכי נקיבות מותרות, ואמרו לו כו' אם לדין יש תשובה, ובגמ' (שם עז, ב) מפרש התשובה מעריות שלא אסור בהם רק שלושה דורות בת בנו, ובת בתו כבת בנו, ופריך מה להנך שכן כרת, ויעוין שם דיליף במה הצד, ואין כאן מקום להאריך. ואמרו עוד (בספרי) דור שלישי יכול ראשון כו' ושלישי יהא אסור, דהוה אמינא דבנים בן שלישי יבא בקהל והוא דור רביעי מהאבות, לכך נאמר דור שלישי. ובנים אשר יולדו להם להורות לדורות, וכן מפורש ביבמות, עיין שם¹⁶.

נחלקו רבי שמעון ורבנן, רבי שמעון סובר דבנים שולל בנות, ונקבות מותרות מיד שנתגיירו, וחכמים אומרים אשר יולדו להם לרבות, ובנים מגביל כאן נגד האבות המולידים, לכן אינו שולל בנות. ובאמת על יתור הלשון דבנים אשר יולדו להם פירשו רבותינו זכרונם לברכה עומק הפשט ביבמות עח, א, דהוי אמינא דדור שלישי מאותם מצרים שהיו בימי משה יבואו לקהל אם יתגיירו, לכך פירש דזה הדין גם על הבנים אשר יולדו להם, להורות הדין דדור שלישי יבא בקהל, והוא ממי שיתגייר מנינן דור שלישי לבא בקהל, וכמו שהמצרים שבדורו של משה שאינן בכלל בנים, לא שני בין זכר לנקבה, כן בבנים, רק ששם בנים

¹⁶ תמצית דבריו: אע"פ דכתיב "בנים", לומדים חכמים דגם נקבות אסורות. ולרבי שמעון, דוקא בנים אסורים ולא בנות. ויש לדקדק, הרי כתוב בנים, ומשמע ולא בנות, ואיך אפשר ללמוד כנגד הפשט. והטעם בזה, דכאשר כתוב בנים, והכונה להורות על תולדות האבות, כדכתיב אבות ובנים, אז בנים לאו דוקא בנים. וגם רבי שמעון, לא לומד דוקא בנים מפשט הכתוב, אלא מקל וחומר. וחכמים פרכו את הקל וחומר. והטעם שכתוב באריכות אשר יולדו להם כו', מבואר הכל בפנים.

נאמר דורות ולא נאמר בנים, הייתי אומר: לאותן העומדים על הר סיני, לכך נאמר בנים" ע"כ. ופירש רש"י וז"ל "אם נאמר בנים כו' - לכתוב בן שלישי יבא וגו' או דור שלישי יבא להם ולא לכתוב בנים: בן ראשון ושני - גר מצרי שנולדו לו שלשה בנים לאחר שנתגייר הבן הראשון והשני יאסרו, והשלישי מותר: לכך נאמר דורות - לאשמועינן דכל בניו אסורים ובני בנים מותרים: ואם נאמר דור שלישי ולא נאמר בנים - הייתי אומר לאותם ישראלים העומדים על הר סיני הוא אומר דור שלישי שלכם יבוא להם בקהל, כלומר בכם ובבניכם אסורין מצרי ואדומי, אבל בבני בנים מותרים ומשם והלאה מותרין מצריים אפילו גר ראשון: מהם מנה - הוא ראשון בנו שני ובן בנו מותר" עכ"ל. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

